

קול חמות וקול כלה:

מאת: ד"ר שרה ברסלרמן- יועצת ומטפלת פרטנית, זוגית ומשפחתית
מנחת סדנאות וקבוצות לעזרה הדדית של חמיות וכלות

**"אין לך נישואין של אחרות בהם חותנת, ואין לך חותנת של אחרות כרוכה מאחוריה
בדיחה" (מארק טוויין).**

יחסי חמות-כלה הינם יחסים משפחתיים שבתפיסה העממית נחשבים לבעייתיים מעצם קיומם. הביטוי הפולקלוריסטי של יחסים אלו הודגש בבדיחות רבות דווקא על החותנת (אימה של הכלה), וזאת משום שעד התקופה האחרונה תחום ההומור נשלט על ידי גברים. אולם- בספרות העממית, בתחום הפרסום, בקולנוע ועוד- הודגשה יותר הבעייתיות בין הכלה והחמות (אימו של הבעל). גם בספרות הפסיכולוגית נחשבים יחסים אלו כבעייתיים וכבעלי השלכות על יחסים אחרים במשפחה, אך המחקר הפסיכולוגי מיעט לעסוק בהם, ונטה בעיקר להאשים את החמיות (אימו של הבעל) בבעייתיות של היחסים.

בניסיון לבדוק אם אומנם יחסי חמות-כלה הינם בעייתיים ואינם רק מיתוס עממי, נערכו על ידי כותבת מאמר זה שני מחקרים, שהינם, ככל הידוע, שני המחקרים היחידים שנערכו בישראל.

המחקר הראשון (ברסלרמן, 1993), העלה שיחסי חמות-כלה הינם אכן יחסים משפחתיים בעלי פוטנציאל בעייתי, וכי אין קשר בין בעייתיות זו לבין תכונות האישייות של החמות והכלה. המחקר השני העלה את הרגשות הקשים המעורבים ביחסים אלו, ומציע לראות בבעייתיות תוצר של תפקידי הנשים במשפחה ובחברה (ברסלרמן, 2002). חשיפת ה"קול" של הנשים במחקר, העלתה קולות תוקפניים ולוחמניים של נשים כלפי נשים אחרות. בנוסף, עלה מתוך המחקרים הללו מקום הגבר בקונפליקט, כמשמעותי וכבעל פוטנציאל למזער או להגביר את הבעייתיות בין החמות והכלה.

מאמר זה יסקור תחילה את הידע הקיים בספרות האנתרופולוגית והפסיכולוגית בנושא היחסים בין חמיות וכלות, ולאחר מכן יובא תיאור של שני המחקרים שנעשו בישראל.

המחקר האנתרופולוגי

רוב הידע המחקרי הקיים על יחסי החמות והכלה, נמצא בתחום האנתרופולוגיה. מחקרים אלו מראים על קשר בין דפוסים משפחתיים נוקשים, ובין בעייתיות בין החמות לכלה: חוסר בגבולות ברורים בין המשפחה הגרעינית והמשפחה המורחבת, והבדלים נוקשים במעמדות של נשים צעירות ומבוגרות, תורמים לפוטנציאל הבעייתי של יחסי חמות-כלה. התפקיד המשפחתי המוערך ביותר במשפחה המסורתית הוא זה של האם, לכן חובתו הראשונה של הגבר היא כלפי אימו. כדי שכלה צעירה תוכל לשרוד בתוך המשפחה החדשה, בה חמותה הינה הדמות הנשית הבכירה בהיררכיה המשפחתית, על משפחת המוצא שלה להכינה לכבד את האוטוריטה של חמותה, ולבסס בזהירות את מקומה במשפחה החדשה. כלומר, לא די שלרעה יהיו יחסים טובים עם בעלה, עליה גם להימנע מלהוות נושא לקונפליקט בין בעלה לאמו. **בסין** ניסו לפתור את בעייתיות זו ע"י מנהג של אימוץ הכלה המיועדת עוד מגיל רך. הילדה (שהיא הכלה המיועדת) גדלה בתוך משפחת בעלה לעתיד (שגם הוא עדיין ילד), וסגנון חיים זה אמור למנוע זעזועים ומשברים לאחר הנישואים. לכן, הכלה רואה בחמותה אם של ממש, ומקבלת את מרותה ושלטונה כמובנים מאליהם.

מסורת סינית אחרת גורסת שבהיכנס הכלה לביתה, אסור לה לדרוך על מפתן הבית, מאחר והדבר דומה לדריכה על ראש חמותה. כן משאירה החמות על מיטת הכלות את התחבושות בהן עטפה את רגליה, כדי לרמוז לכלה שמצפים ממנה להישמע לחמותה, כפי שהרגליים נשמעות לתחבושות הכובלות אותן.

בטייוואן, נערך טקס נישואין בו החמות עונדת לכלה את טבעת הנישואין ולא החתן. בכך יש אקט סמלי: אם החמות מצליחה לענוד את הטבעת על אצבע הכלה - היא תהיה מסוגלת לשלוט בכלתה. אם היא נכשלת - לכלה תהיה עצמאות מסוימת בביתה החדש. הטקס גורם למאבק קצר בין שתי הנשים, ומהווה התחלה טקסית ליחסים החדשים ביניהן.

בבורמזית, הכינוי הניתן לכלה הוא "האישה המזיעה", כי עליה להזיע רבות כדי לרצות את חמותה. דפוסים בעייתיים נמצאו גם **בחברה הגרוזינית**, בה צריכה הכלה להתאמץ כדי להשביע את רצון חמותה. הנשים נישאות בגיל צעיר מאוד, ומסתפחות לבית משפחת הבעל, שם הן חוות תקופת חניכות קשה ומשפילה, עד שהן לומדות להשביע את רצון החמות והבעל.

גם **במשפחה האפריקנית** המסורתית מעמד האם חזק, והכלה מצטרפת למשפחת בעלה כקרובת משפחה זרה. באפריקה, נמצא כי כאשר הכלה באה מקבוצות הנחשבות כעוינות ע"י קרובי הבעל, הדבר עלול ליצור חשדנות הדדית ופחד של הכלה מפני חמותה, הנמצאת עימה בקשר הדוק ביותר. החמות היא זו המכניסה את הכלה לתפקיד האישה במשפחה, ומכוונת את עבודתה בשדה, בבית ובשווקים.

בחלק מהחברות האפריקאיות, תנאי מגורים, תעסוקה ואורח חיים חופשי, יחסית, של הכלה - מקנים לה הגנה מפני שליטתה המוחלטת של חמותה. ואכן, מחקרי יחסי חמות-כלה בסודאן, הצביעו על גבולות ברורים בין המשפחה המורחבת והגרעינית, כמיטיבים עם מערכת יחסים זו.

המתח ביחסי החמות והכלה, הקיים בעיקר בשנים הראשונות לחיי הנישואין, נמצא גם במחקר על **משפחות בדואיות** בנגב, לאורך מעגל החיים. השלב הראשון של הנישואין, בו הזוג הצעיר גר עם הורי הבעל ונתמך כלכלית על-ידם, ניכר כשלב הבעייתי ביותר בין הכלה והחמות. המחקר מדווח על התחזקות מעמד האישה ושיפור תנאי חייה בשלב בו היא הופכת לחמות.

יחסי חמות-כלה ביהדות:

נראה כי הדוגמא המפורסמת ביותר **ביהדות** ליחסי חמות-כלה, נמצאת במגילת רות, שהינה דוגמא תנכ"ית לגמול שקיבלה רות (שלמרות נוכריותה, זכתה שמזרעה יצא דוד מלך ישראל) על היותה נאמנה ומסורה לחמותה: **"ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שבנה אישה לבית אמה... ורות דבקה בה... כי אל אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אלין. עמך עמי ואלוהיך אלוהי... כי המוות יפריד ביני ובינך"** (רות, א', ח"י-י"ז). אחר כך נאמר על רות הכלה: **"ותעש כל אשר צוותה חמותה"** (רות, ב', ו', ט').

התנהגותה של רות זוכה להערכה על ידי בעז, ראש הסנהדרין, שבחר בה לאישה, למרות שהייתה מואבייה: ("הוגד הגד לי כל אשר עשית עם חמותך אחרי מות אישך"), משום שלאחר מות בעלה לא הייתה מחויבת יותר לשמור על חמותה ולפרנסה. שכרה של רות, שמזרעה יצאה מלכות דוד, הינו דוגמא כיצד ויתור הכלה על מאווייה האישיים וצייתנותה לחמותה מביאים בעקבותיהם יחסים אידיאליים, ותוצאה טובה גם לכלה.

מגילת רות משקפת את המסורת היהודית-האורתודוקסית, בה נשמר מקומה המכובד של האם. יחס הכלה לחמותה הינו ביטוי ליחס הכבוד שהיא צריכה לתת לבעלה, וחלק מחובותיה כלפיו. לכן, אי קיום מערכת יחסים טובה עם החמות, פירושה - אי כיבוד הבעל והחטאתו בעבירה על מצוות כיבוד אב ואם.

ההבחנה בקיום בעייתיות ביחסי חמות-כלה נמצאה כבר בצוואתו של הגאון רבי אליהו מוילנא (אגרת הגר"א), בה קבע כללים להליכות האדם וסדרי הבית, ובמפורש ביקש מאשתו לכבד את אימו, ומאימו לשמור על שלום עם רעייתו. לפי ההלכה היהודית, מצווה החמות לשבח את כלתה בפני בנה, כדי לחבבה עליו, ואסור לה להתלונן בפני הבן על הכלה, שכן היא יכולה לפגוע בכך בשלום הבית שלהם. הבעייתיות, על פי גישה זו נעוצה בכך שכל אם חושבת שבנה "כליל השלמות" (שהרי הוא חלק ממנה, ואין אדם רואה מגרעותיו), ואילו כלתה - נגרעת בערכה.

מעמדה החזק של האם במשפחה היהודית נתמך גם על ידי האירועים ההיסטוריים שהתרחשו במזרח אירופה, שהפכו את האם היהודייה לדמות החזקה במשפחה. בחברה יהודית זו, כוחן של הנשים התחזק

עקב היותן מפרנסות את המשפחה בה הגבר עסק בלימוד תורה. יתכן כי משום כך, נשים אלו הסתגלו טוב יותר לתמורות ולהגירות הרבות שעברו היהודים במאה הנוכחית, והכוח שבידיהן הפך אותן לבעלות תפקיד מרכזי בחיי המשפחה והילדים, אף יותר מאשר בתרבויות אחרות. היעדרותו של הבעל מחיי היום-יום של המשפחה, הביאה ליחסי אם-בן אינטנסיביים ביותר במשפחות היהודיות, עד כדי כך שבמשך הזמן נוצר סטריאוטיפ שלילי לגבי ה"אם היהודייה" כבעלת שאיפות מוגזמות ושתלטניות לגבי בנה. לעיתים, גלש סטריאוטיפ ההצמדות האימהית האינטנסיבית לבנה עד לרמזים ארוטיים: "האם היהודייה", שהיא כמעט תמיד אימו של הבן, הפכה מטרה להאשמות על ידי פסיכולוגים כפרויד, סופרים כפיליפ רות, במאים כוודי אלן והעיתונות הפופולארית, האשמות שלא היו נקיות מתיאורים אנטישמיים.

המחקר הפסיכולוגי

המחקר הפסיכולוגי-התפתחותי הראשון והנרחב ביותר בנושא זה עד כה, נעשה על ידי הפסיכולוגית המשפחתית אוולין דובאל, ב-1954 היא ביקשה ממאזיניה בשידור רדיו חי מחוף לחוף בארה"ב, בשעת לילה מאוחרת, לכתוב לה "מיהו בן המשפחה הבעייתי ביותר?". בתחנת הרדיו התקבלו למעלה מ-5,000 גלויות... ו-75% מתוכן ציינו את החמות כדמות המשפחתית הבעייתית ביותר! דובאל מצאה כי התלונות היו רבות יותר בשנים הראשונות לנישואין, ואצל משפחות יהודיות ועירוניות. מתלונות אלו יצרה דובאל את "סינדרום החמות", המאופיין בעיקר ע"י התערבות, רכושנות וביקורתיות, וקשר תכוף וקרוב מדי של החמות בחיי ילדיה הנשואים. טענות החמיות כלפי כלותיהן היו בעיקר אי-אכפתיות, ריחוק, ופרוש הרצון של ההורים לעזור, כהתערבות וחטטנות.

מחקרה של דובאל, כמו המחקרים שנעשו בעקבותיה, נטה לייחס לתכונות האישיות של החמות משקל מרכזי בבעייתיות, והסיק כי החמות הינה הגורם ליחסים המסובכים בן חמיות וכלות. גם מחקרים אחרים העלו כי יותר בני זוג סבורים שהגורם לקונפליקט הם הורי הבעל מאשר הורי האישה.

מיתוס "החמות המרשעת", המניח שהחמות הינה "אחרת", בעייתית ובעלת תכונות שליליות- יצא, אם כן מתחום הפולקלור העממי, ותפס מקום גם במחקר הפסיכולוגי. אך האם כל אישה שהופכת לחמות משתנה בתכונות האישיות שלה והופכת ל"חמות" (על כל המשתמע מכך)? כיצד הופכת אישה "רגילה" למרושעת, מתערבת, חטטנית, ביקורתית וכוחנית?

בספרות הפסיכולוגית החדשנית, העוסקת רבות בקשר בין נשים וכוח, קיים עדיין ידע מועט ביותר לגבי כוח נשי המופעל על ידי אישה כנגד אישה אחרת. ידוע לנו למשל, שתפקיד שמירת הקשר עם בני המשפחה המורחבת נחשב לתפקיד נשי המבטא כוח, והינו גם אספקט חשוב ביחסי חמות-כלה. השאלה אצל מי יתארח הזוג הצעיר בארוחת החג, הופכת לעיתים לשאלה מי חזק יותר, ולזירת מאבק בין הנשים במשפחה.

תיאור המחקרים בישראל:

בהעדר מחקרים בנושא יחסי חמות-כלה בישראל, עלתה השאלה "האם היחסים בין חמיות וכלות בישראל הינם בעייתיים", כמרכז עניינו של המחקר הראשון שנערך בארץ (ברסלרמן, 1993). במחקר חלוץ זה, נבדק טיבם של יחסי חמות-כלה והקשר בין משתנים מצביים ואישיותיים, ובין שביעות הרצון מיחסים אלו. ממצאי המחקר הצביעו על אי-סימטריה בולטת בין אוכלוסיות החמיות והכלות, שנמצאה כבר בשלב הדגימה. 50% מהחמיות שהתבקשו להשתתף במחקר סרבו לעשות כן (חלקן טענו שהן לא "החמות הטיפוסית"). לעומת זאת, הענות הכלות הייתה כמעט מלאה, ורק כלה אחת סירבה להשתתף במחקר. אי-הסימטריה עקבית נמצאה גם במדדים שבחנו את שביעות הרצון של החמות והכלה מהיחסים ביניהן.

בעוד ש-75% מהכלות דיווחו על בעייתיות ביחסים, רק 25% מהחמיות העידו שהיחסים בעייתיים. כמו כן, בבדיקת הערכת הקרבה ביחסים על ידי הנשים, עלה כי 79% מהחמיות העריכו את היחסים כקרובים או קרובים מאוד, לעומת 51% מהכלות.

אי-סימטריה נוספת נמצאה ביכולת הנשים ליחס תכונות חיוביות או שליליות לזולתן: בעוד הכלות התקשו לציין תכונות חיוביות אצל חמיותיהן, והרבו בציין תכונותיהן השליליות, מצאו החמיות בקלות תכונות חיוביות אצל הכלה ונמנעו מלציין תכונות שליליות. התופעה הוסברה כקשורה לדימוי השלילי של החמות, המהווה אישור לכלה לומר דברים שליליים על החמות, ושאיפת החמות להימנע מהזדהות עם אפיוני ה"חמות הטיפוסית".

היחסים נמצאו טובים יותר במשפחות ממוצא מזרחי, לעומת משפחות אשכנזיות. לתעסוקה החמות או הכלה מחוץ לבית לא נמצא קשר עם שביעות הרצון מהיחסים. עוד נמצא במחקר זה, שחמיות (כאמהות) וכלות (כרעיות) ממלאות תפקידים אימהיים דומים במשפחה כלפי הגבר (הבן או הבעל), ויתכן כי הבעייתיות ביניהן נוצרת בשל תחרותיות בין החמות והכלה על תפקידן האימהי במשפחה.

תנאים המחריפים את הבעייתיות על פי ממצאי המחקר:

- הולדת ילדים/נכדים
- כשהבן עובד עם הוריו בעסק משפחתי
- כאשר הבעל הינו בן יחיד להוריו
- תלות כלכלית של הזוג הצעיר בהורים
- כשהציפיות מהיחסים אינן ריאליות או אינן הדדיות (למשל, חמות המצפה שכלתה תהיה לה כבת).
- כאשר נושא הגבולות בין הזוג הצעיר וההורים אינו מוסכם על ידי שתי הנשים.

המחקר השני (ברסלרמן, 2003) ביקש לשמוע את קולן האוטנטי ורגשותיהן של הנשים הנחקרות, לבחון את הגורמים ליחסים הבעייתיים, והדרכים למניעתם. המחקר נערך במתכונת קבוצתית:

1. קבוצת חמיות ותיקות (אימהות לבן הנשוי לפחות עשרים שנים); גיל ממוצע 69
2. קבוצת חמיות צעירות (אימהות לבן הנשוי עד עשר שנים); גיל ממוצע 55
3. קבוצת כלות ותיקות (הנשואות לפחות עשרים שנים); גיל ממוצע 44
4. קבוצת כלות צעירות (הנשואות עד עשר שנים); גיל ממוצע 30

מהמחקר עלה שיחסי חמות-כלה מושפעים ממיתוסים ודעות קדומות, ובעיקר ממיתוס ה"חמות הטיפוסית": החמיות והכלות טענו שחמות טובה "צריכה לתת ולשתוק". הידע שלהן לגבי תפקידי חמות וכלה ויחסייהן התבסס על בדיחות, פתגמים ואמרות ידועות ("כשבת מתחתנת, מרוויחים בן, כשבן מתחתן - מפסידים בן"). במחקר נמצאו גם תובנות של הנחקרות לגבי הגורמים ליחסים תקינים ובעייתיים ביניהן: "אני הייתי איום בשבילה", וגם "אני לא נותנת שתהיה בעיה".

הנשים במחקר תיארו את היחסים עם החמות/הכלה כיחסים המאופיינים בתוקפנות ולוחמנות ("זו הייתה ממש מלחמת עולם שלישית"; "ממש מלחמה. לא הייתי קוראת לזה יחסים, זה קרבות), או בהימנעות ("בשבילי היא לא קיימת יותר"). שיח הנשים העלה רגשות כעס, תרעומת, אכזבה, צער, שנאה וקנאה.

המושג "כוח" נמצא בשיח של הנשים מכל הקבוצות. הכלות הזכירו אותו במישרין ("עכשיו כבר יש לי כוח"), והחמיות דיברו עליו בעקיפין ("אני לא מתכוונת לוותר לה"). החמיות והכלות במחקר זה היו מודעות להיותן נתונות בתוך מאבק כוחות, ואף העריכו את כוחן היחסי מול האחרת ("אני מאיימת עליה כי אני יותר משכילה, יותר עם אישיות, וזה מאיים עליה").

הממצאים מעלים כי גם ה"אמהות" אינה מיקשה אחת, וכי יש להבחין בין אמהות "פעילה" ל"פסיבית", קרי בין אמהות לילדים צעירים, לאמהות לילדים בוגרים ונשואים. אמהות "פעילות" נמצאו כחשות כוח רב יותר במשפחה, וכמגייסות את הילדים ל"צד" שלהן בקונפליקט המשפחתי ("הם הבינו שאימא שלהם

היא בן-אדם, והסתבתא - לאי". אמהות "פסיביות", לא חשו כבעלות השפעה על ילדיהן, ויתכן שמשום כך חשו חסרות כוח ("אם אני רוצה לשכנע אותו במשהו, אני צריכה להעביר לו דרך הכלה").

החמיות:

החמיות הותיקות הביעו בעיקר צער וכאב בסיפוריהן האישיים. הן נטו להכחיש רגשות כעס, למרות הטונים הגבוהים של קולותיהם. החמיות הותיקות תיארו את השנאה כבאה מצד הכלה- כלפיהן ("פה יש שנאה מהתחלה"). החמיות ניסו להשלים עם המצב ("כאב לי מאוד, אבל למדתי לחיות עם הכאב"). החמיות, ככלל, טענו שהבעייתיות ביחסים קשורה לעצם היותן חמיות ("עוד לא הכירה אותי, וכבר עשתה ממני חמה, כאילו אמרה זאתי שחורה, זאתי מכשפה"): היחסים נועדו להיות בעייתיים, שכן "כלה לא יכולה לאהוב את חמותה".

כאשר נוצר נתק בין החמות והכלה, החמיות הצטערו עליו יותר מאשר הכלות ("בטח שלחמות זה מפריע יותר, היא נשארתי בלי כלום"), אולי משום שלאובדן הקשר עם הבן והנכדים התווספו גם סדרת האבדנים האחרים הנלווים להזדקנות - אובדן תפקידים, אובדן קשרים חברתיים, פרישה מעבודה, ירידה ביכולת הכלכלית ומזעור הפונקציות ההוריות. חמיות אלו חשו פגיעה גם בהיותן "סתבתא סוג ב".

ציפיות מוקדמות של החמיות שביחסים הכלה תהיה להן מעין בת, נראו בעייתיות, שכן הן העידו על כך שהחמות תופסת את תפקידה- כהתרחבות תפקידה אימהי. זאת, בשעה שהכלה אינה רואה זאת כך ("כלה לא צריכה עוד אימא"), אלא דווקא בהגדרת הגבולות בין חמותה לבין בעלה. יתר על כן, לא זו בלבד שהכלה אינה רוצה להיות "בת" של חמותה, אלא שרצונה לתפקד כאם משפחתה החדשה, מנטרל את החמות מתפקידה. לכן, החמות מתקשה לתת ביטוי לתכונת האכפתיות שלה לבנה ולכלתה מבלי להיחשד על ידי כלתה כרוצה לנשל אותה מתפקידה כדמות הנשית הראשית במשפחתה.

החמיות הצעירות הביעו בסיפוריהן כעס גלוי על אובדן הבן ("אני כועסת עליה כי היא לקחה לי את הבן שלי"), אך עדיין חשו שהן יכולות לשנות את המצב ("אני לא מתכוונת לוותר על הבן שלי... לא אתן לאף אחד לקחת אותו ממני"). עם זאת, החמיות הצעירות הראו צער טרי ("זה עדיין קשה, יש לי דמעות כשאני מדברת עליו... זה אובדן"), עד כדי התאבלות ("כשהוא עזב, שלושה חודשים לא נכנסתי לחדר שלו"). החמיות הצעירות תיארו את כלותיהן כ"אחרות" וזרות. גם הן חשו "מיותרות" ("אנחנו איזה מישהי מבחוץ"), מתוך הבנה שלבן יש כעת מישהי חשובה מהן ("הייתי צריכה לדעת שהוא מעביר לה הכול"). התהליך ההדרגתי של השתנות הקול הנשי בלט בהשוואת שתי קבוצות החמיות: החמיות הצעירות, חשו בעלות כוח רב יותר לעומת החמיות הוותיקות, ונקטו בעמידה אקטיבית נוכח הקונפליקט ("אני לא מוכנה לוותר, ויזמתי שיחה עם הבן"). החמיות הותיקות, שחשו מקופחות ומורחקות, נמנעו מיוזמה והיו פסיביות בקונפליקט ("נכון שיכולתי לדבר איתה, אבל אולי זה יהיה יותר גרוע"), והעדיפו לשתוק.

הכלות:

הכלות הותיקות זכרו בכעס את יחס החמות אליהן בעבר, רגש שנשאר טרי למדי ("אני לא יכולה לשכוח לה"). בתיאור היחסים בהווה, גילו הכלות הותיקות אדישות כלפי החמות. מתוך רגשות הדיכוי והעלבון מהעבר ("אני פגועה ממנה"), פיתחו הכלות הותיקות ריחוק רגשי, ריחוק שבא לידי ביטוי בביטויים: "אני לא שונאת אותה, אין לי אליה כלום". אך למרות זאת: "לא חשוב מה אני מרגישה אליה, אני אעזור לה". הכלות הותיקות תארו את חולשתן מול החמות בתחילת נישואיהן ("נתתי לה להשפיל אותי עד עפרי"), אך עם ההתקדמות בשלבי החיים נוצר מהפך: "היום אני כבר גדולה"; "היום כבר יש לי כוח". הולדת הילדים יצרה אצל הכלות תחושת שוויון ואפילו עליונות- שהרי הילדים, הנכדים, הינם "שלה". כעת, לא הכלה היא הזרה והחלשה במשפחה אלא החמות!

לעומת הנשים האחרות, **הכלות הצעירות** נראו כבעלות רגשות מעטים כלפי חמיותיהן. רובן השתמשו בביטוי "אני מעריכה אותה" בתיאור רגשותיהן כלפי החמות. אפילו הכלות שחשו בלתי רצויות ("אימא שלו אמרה- אם הוא כבר התחתן מאוחר, אז לפחות אם היה לוקח רופאה!"), לא חשו כעס וכאב כמו הכלות

הותיקות. אדישותן הביאה לחוסר תאימות בין הרגש להתנהגות: הן תיארו את היחסים כקרובים ואף מצוינים, אך הדגימו קשר מרוחק ("אנחנו מתקשרים כל שבוע להגיד שבת שלום"). כלות אלו נקטו באופן ישיר בהעלאת הבעיות אל פני השטח ("אם יש לי מה להגיד לה, אני אומרתי").

התפקידים המשפחתיים

האימא של הכלה: הנשים תיארו את אמהותיהן כבעלות תכונות טובות יותר מאלו של החמות, ואף יותר מאלו של עצמן. תופעה זו הייתה שכיחה הן אצל הכלות, והן אצל החמויות ("אימא שלי היא אישה מיוחדת. אין, אני לא יכולה להיות כמוה").

מתוך דברי הנשים במחקר הצטיירה דמות האם כ"אם הטובה", חמה, מנחמת ואוהבת. יתכן כי חד-ממדיות זו של דמות האם קשורה להשוואתה עם דמות החמות ("הבן שלה שכב עם חוס, ואימא שלי טיפלה בו").

תפקיד הסבתא: תיאורי הסבתא העלו שתי דמויות-זו מצד האם וזו מצד האב ("יש סבתא אחת טובה, וסבתא אחת שאצלה אי אפשר להתחמם"). כאשר הכלות תיארו את אימן בתפקיד הסבתא, הוצמדו לה תארים חיוביים יותר ("שום דבר לא קשה לה כשמדובר בנכדים"). לעומתה, הסבתא מצד הבעל תוארה כמי שאינה מראה חוס ואהבה לנכדים, שומרת על גבולות מרוחקים, ומעדיפה את נוחיותה על פני שהות במחיצת נכדיה ("אי אפשר לבוא אליה אחרי בית-ספר, כי היא צריכה לנוח בצהריים").

תפקיד החמות: מתיאורי הכלות הותיקות עלתה החמות כדמות אנוכית, קרה, רעה, קנאית וחומרנית. הסטריאוטיפ של החמות מתערבב בדברי הכלות עם סטריאוטיפ "האם היהודייה" וה"פולנייה" ("חמותי היא החמות הפולנייה הקלאסית, אף אחת לא מספיק טובה לבן שלה"). הכלות הצעירות תיארו את החמות כאם דואגת, חזקה ומוערכת על ידי ילדיה וכלותיה ("אישה שמחזיקה את כל המשפחה על הכתפיים שלה").

תפקיד הכלה: הכלה מתוארת על ידי החמויות הותיקות והצעירות כרעה, קנאית, דיכאונית, מניפולטיבית, שולטת בבעלה וחסרת יכולת לאהוב: "יש אנשים שלא מסוגלים לאהוב, ואין מה לעשות". ברוב המקרים, הכלה מתוארת כמי שמסיתה את בעלה לבקש עזרה חומרית מהוריו, וגורמת להתרחקותו מהם.

תפקיד הגבר: עד כה, לא ניתנה הדעת לתפקיד הגבר בהבנת היחסים בין החמות לכלה. מהמחקר עלה שהנשים נטו שלא להאשים את הבן/הבעל בבעייתיות ביחסים ביניהן, אלא האשימו זו את זו במניפולציות לא הוגנות עליו ("הבן שלי נורא רגיש. כשהיא מתחילה לעשות את ההצגה - הוא נמס"). הנשים סברו שהגבר נמצא "בין הפטיש לסדן", וציירו אותו כקורבן ילדותי של אישה שתלטנית-חמות או הכלה. מאחר ואין להניח כי הגברים חלשים מטבעם, יתכן שהימנעותם ממעורבות קשורה לקושי שלהם להתמודד עם עוצמת הרגשות השליליים העולים בו. השאלה המעניינת היא- מדוע הנשים מאפשרות היעדרות זו? ראשית, הנשים לא מצפות מהגבר להיות מעורב ("הוא כל היום בעבודה, ולא יודע כלום"). שנית, תחושת האמהות שהן כבר הפסידו את בן לרעייתו, מנעה מהן מלערב את הבן בקונפליקט, שכן הוא נתפס כנאמן יותר לאשתו ("מה שאגיד לו - יגיע אליה"). שלישית, החמויות נטו להימנעות מעירוב הבן בקונפליקט מחשש לפגיעה ביחסיו עם רעייתו ("ואז מה אני יודעת את מי הוא יקבל אחר כך?").

מהמחקר עולה, כי כשהגבר היה פעיל ביחסי הנשים, הדבר הועיל ליחסי אימו ורעייתו ("כשהוא אומר לאימא שלו לא לבוא, לי לא נעים, אבל זה עדיף מאשר להיפך - הוא לקח על עצמו להיות הרע").

המלצות:

1. שמירת הגבולות המשפחתיים:

המטלה ההתפתחותית של בני זוג בראשית נישואיהם הינה יצירת גבולות ברורים ממשפחות המוצא שלהם. באופן טבעי, הכלה מעוניינת בגבולות ברורים בין משפחות המוצא והתא המשפחתי החדש, בעוד החמות מעוניינת ל"ספח" את המשפחה הצעירה לתוך המשפחה המורחבת. מכאן, לעיתים קרובות העימות

בין חמות וכלה הינו על גיבוש הגבולות הרצויים. הבנת הצרכים השונים ושילוב הגבר (הבעל/הבן) בקביעת הגבולות המשפחתיים עשויה למנוע חלק גדול מהבעייתיות.

2. שמירת הקשרים עם משפחות המוצא:

עם נישואיהם, חלק מהגברים מותירים בידי רעותיהם את תפקיד שמירת הקשרים עם המשפחה המורחבת. כשהרעייה שומרת על קשר הדוק יותר עם משפחתה, נוצר חוסר איזון בקשר עם משפחת הגבר, תופעה שמחריפה עוד יותר לאחר הולדת הילדים. מכאן, על הגבר לתגבר את מערכת היחסים שלו עם הוריו, ולא להשאיר תחום זה לרעייתו.

3. תיאום ציפיות:

המלצות לחמות ולכלה לקיים כבר עם תחילת הנישואין דיאלוג לגבי היחסים ביניהן, הציפיות ההדדיות מהקשר והגבולות המשפחתיים והאישיים הרצויים לשתיהן.

4. השפעת יחסי חמות-כלה על הקשר הזוגי:

כאשר אחד מבני הזוג, או שניהם, לא "נפרדו" רגשית ממשפחות המוצא, עלול הדבר לגרום למאבקי כוח ותחרות ביניהם. לעיתים, כאשר האחד חש חוסר כבוד ועוינות להוריו, הוא יתנהג כך עם הורי בן זוגו, כפעולת הענשה. לא תמיד ישנה ערנות להיבט זה של הקושי הזוגי, וכדאי להתייחס אליו גם בטיפול זוגי.

המלצות יישומיות לחמות ולכלה:

- שימי עצמך במקומה של חמותך/כלתך, בטרם תשפטי אותה. לחמות: היזכרי בימים בהם את היית כלה, וכיצד רצית שתנהג בך חמותך. לכלה: גם את תהיי חמות- התנהגי עם חמותך כפי שתרכיזי שכלתך תנהג בך.
- קיבעו מראש את דפוסי התקשורת והביקורים, אך היו גמישים לגבי שינויים וביטולים. אל תפתיעו בביקורים בלתי מתואמים. לכלה- שיתוף בן זוגך ביצירת הגבולות המשפחתיים עם משפחת המוצא שלו, יקל על הקושי הרגשי שלהם לקבל זאת.
- הגשת עזרה- יש לדבר בגלוי על הצרכים והאפשרויות לעזור. לכלה: הורים אינם חייבים לעזור כלכלית. אין להתנות יחסים איתם במתן עזרה כספית!
- להשתדל להימנע מביקורת ודברי גנאי- אין דבר קל מהעברת ביקורת, אך אין דבר מזיק מכך- לכל מערכת יחסים! התייחסו לכל סוגיה לגופה, מבלי לגרור לתוכה זיכרונות נושנים וכעסים עתיקים.
- אל תנסו לשנות את חמותך/כלתך. קשה מאוד לשנות אדם בוגר, והניסיון עצמו מהווה גורם לריב ולמתח.
- לכלה: אל תתלונני על בעלך באוזני אימו. לחמות: אל תתלונני על כלתך באוזני בעלה או אמה... אם יש לכן טענות זו כלפי זו- עדיף לשוחח על כך ישירות ובגלוי, באופן בוגר ומכובד.
- אל תהפכו את הילדים/הנכדים לכלי מאבק ביניכן. לחמות: אל תנצלי את ביקורי הנכדים אצלך לקבלת אינפורמציה על הוריהם (הם מספרים להורים!). לכלה: אל תשמיצי את חמותך בפני ילדיך.
- לחמות: אל תיזכרי בנוסטלגיה דביקה בחברותיו המיתולוגיות של בןך בפני כלתך.... וכמו כן, אל תפארי את נכדיך מצד בתך בפני כלתך!